

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет природокористування

Факультет управління, економіки та права
(назва факультету)

Кафедра права
(назва кафедри)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з навчально-
виховної роботи
Віталій Боярчук

« ____ » _____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія держави і право України
(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань 08 Право

Спеціальність 081 Право

Львів 2024

Робоча програма дисципліни «Історія держави і права з України» для студентів **спеціальності 081 «Право»** денної та заочної форми навчання

Розробник: д.ю.н., проф. Макарчук В.С.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри права.

Протокол від « 28 » серпня 2024 року № 1

Завідувач кафедри _____ Грещук Г. І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Робочу програму схвалено на засіданні методичної комісії (ради) факультету управління, економіки та права.

Протокол від « 29 » серпня 2024 року № 1

Голова методичної комісії _____ Ковалів В.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Ступінь вищої освіти «Бакалавр»

Напрямок підготовки **081 «Право»**

Характеристика навчальної дисципліни: нормативна

Кількість кредитів – 4 (для денної форми)

Загальна кількість годин – 120

Вид контролю: іспит

Тижневих аудиторних годин для денної форми навчання – 3

2. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Держава і право України періоду Київської Русі та Галицько-Волинського князівства

Історія держави і права України як історична і юридична дисципліна. Держава і право скіфських племен. Сармати. Античні міста держави. Боспорське царство. Виникнення державності у східних слов'ян. Теорії походження. Державно-адміністративний устрій Київської Русі: а) політична система та органи управління в IX—першій половині XII ст. б) політична система та державний устрій в період феодальної роздробленості. Соціальна структура українського суспільства IX-XIII ст.

Джерела давньоруського права. Основні ознаки цивільного права за "Руською Правдою": а) право власності; б) зобов'язальне право, види договорів; в) сімейно-шлюбне право; г) інститут опіки; д) спадкове право. Основні ознаки кримінального права: а) поняття і види злочинів; б) мета і система покарань. Основні ознаки судового процесу княжої України.

Утворення Галицько-Волинської Держави. Особливості політичного та соціального устрою Галицько-Волинської Держави. а) соціальна структура; б) центральні та місцеві органи влади й управління. Правова система та пам'ятки права.

Тема 2. Держава і право України періоду Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої

Входження українських земель у склад Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Соціальна структура суспільства. Центральні та місцеві органи державної влади. Представницькі органи. Міське самоуправління.

Джерела права. Основні ознаки цивільного права: право власності; зобов'язальне право; право спадщини; сімейне право. Основні ознаки кримінального права: поняття і види злочинів; мета і система покарань. Судові органи і судочинство.

Тема 3. Українська держава і право періоду визвольної війни Б.Хмельницького

Виникнення українського козацтва. Запорізька Січ, її військово-політичний устрій та правова система. Створення реєстрового козацтва, їх правовий статус. Козацькі повстання кінця XVI — поч. XVII ст.

Хід національно-визвольної війни. Становлення української козацької державності: а) зміни в суспільному ладі; б) формування державно-адміністративної системи. Право козацької держави. Переяславська рада та Березневі статті.

Тема 4. Держава і право України періоду Російської та Австро-Угорської імперій.

Українська держава після Переяславської ради 1654 р. Відношення між Україною та Московщиною після смерті Б.Хмельницького: а) Гадяцький договір І. Виговського з Польщею; б) договір Ю. Хмельницького. Дальше обмеження автономних прав України договорами 60-70-х рр. XVII ст. (Московські статті 1665, Конотопські 1672, Глухівські статті 1669 р.) Руїна: громадянська війна чи зовнішня агресія.

Соціальне та політичне становище в Україні у другій половині XVII ст. - XVIII ст. Органи влади Гетьманщини. Гетьман. Генеральна старшина. Полкове і сотенне управління. Сільське самоврядування. Імперські органи управління Гетьманщиною у XVIII ст. Ліквідація російським царизмом автономного устрою України.

Джерела права України — Гетьманщини. а) "Права, за якими судиться малоросійський народ" (1743р.) ; б) "Суд і розправа в правах малоросійських" /1750/ Ф.Чуйкевича; в) "Екстракт малоросійських прав" (1767 Р.). Судова система та судовий процес. Основні ознаки цивільного права: а) право власності; б) зобов'язальне право; в) спадкове право; г) сімейне право. Основні ознаки кримінального права: а) поняття і види злочинів; б) мета і система покарань.

Входження західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії. Організація управління Галичиною і Буковиною до середини XIX ст. Загальнодержавні органи влади та управління після утворення дуалістичної держави. Місцеве "самоврядування" та органи урядової адміністрації у Галичині, Буковині та Закарпатті. Джерела права та правова система на західноукраїнських землях.

Соціальний та політичний лад на українських землях у складі Російської імперії. Поширення на Україну російського адміністративно-територіального устрою. Центральні органи державної влади та управління. Місцеві органи управління. Джерела та кодифікація права в першій половині XIX ст. Основні ознаки кримінального і цивільного законодавства на східноукраїнських землях в першій половині XIX ст.

Зміни в суспільно-політичному ладі України у період утвердження і розвитку капіталізму. Передумови і характеристика російських реформ 1860—1870 -х рр. та особливості їх проведення в Україні. Реорганізація судової системи, перебудова органів прокуратури, створення адвокатури. Зміни у цивільному та кримінальному праві та процесі.

Соціально-політичні зміни на початку XX ст. Революція 1905-1907 рр. у Російській імперії. Реформа державного управління. Основні ознаки права. Зміни в аграрному законодавстві. Державний лад та право на західноукраїнських землях (початок XX ст.).

Тема 5. Держава і право України періоду української революції.

Передумови та причини виникнення Першої світової війни („Українське питання”). Початковий період світової війни (1914-1916 рр.): а) хід бойових дій; б) події на українських землях у складі Російської імперії; в) створення УСС та українських громадсько-політичних організацій. Повалення самодержавства в Росії. Утворення Української Центральної Рад (I, II, III Універсали). Законодавча діяльність.

IV Універсал Української Центральної Ради про державну самостійність. Конституція УНР, її зміст, структура та основні положення. Українська держава гетьмана П.Скоропадського. Право. Директорія УНР. Органи центральної та місцевої влади. Законодавча діяльність.

Розпад Австро-Угорської імперії і проголошення ЗУНР. Конституційне законодавство ЗУНР. Організація і структура державного апарату. Основні ознаки права. Причини поразки ЗУНР.

Тема 6. Держава і право України до, під час і після другої світової війни.

Виникнення більшовицької держави (1918-1922 рр.). Утворення УСРР, СРСР, перша союзна конституція 1924 р., Конституція УСРР 1929 р. Державні органи управління. Становлення і розвиток радянської судово-прокурорської системи. Перша кодифікація права УСРР. Основні ознаки права.

Репресії 1920 - 1930 -х рр. Виникнення позасудових органів. "Правове" закріплення беззаконня. Конституція СРСР 1936 р. Конституція УРСР 1937 р.: а) органи державної влади і управління; б) зміни у виборчій системі, декларовані "свободи" та їх реалізація. Характеристика та основні ознаки радянського права: а) цивільне право, земельне право; б) сімейне право; в) трудове право; г) розвиток кримінального права.

Західноукраїнські землі у складі Румунії, Чехословацької Республіки, Польської держави: а) державно-політичний лад; б) право та його застосування.

Державність Карпатської України. Пакт Молотова-Рібентропа та його політичне значення. Приєднання території Західної України до складу УРСР - СРСР. Державний лад і право. Включення території Північної Буковини та Бесарабії до складу УРСР - СРСР. Органи державної влади та поширення законодавства УРСР на ці території. Політичні репресії.

Діяльність радянських органів влади на початку війни. Державно-правовий устрій українських земель під час нацистської окупації. Діяльність ОУН, УПА, УГВР. Відновлення діяльності радянських органів влади у 1943-1945 рр. і політичних репресій.

Завершення формування кордонів УРСР у 1940- 1950 рр. Зміни в системі органів влади. Основні ознаки права у 1950- 1960 -х рр.

Соціально-політичне становище УРСР у 1960-1970-х рр. Конституція СРСР 1977 р. Конституція УРСР 1978 р. Органи державної влади й управління. Основні ознаки права.

Початковий етап перебудови. Чорнобильська катастрофа. Гласність. Перші демократичні вибори на З'їзд народних депутатів СРСР, до Верховної Ради УРСР і місцевих рад. Законодавча діяльність. Виникнення опозиційних рухів.

Тема 7. Держава і право України новітнього періоду.

Ухвалення Декларації про державний суверенітет України 1990 р. Проведення Студентської революції на граніті 1990 р. Серпневий путч 1991 р. у СРСР та його політико-правові наслідки для УРСР. Всеукраїнський референдум 1991 р., припинення існування СРСР, створення Співдружності Незалежних Держав. Вибори Президента України. Формування органів центральної і місцевої влади, правової системи до і після ухвалення Конституції 1996 р. Причини та наслідки Помаранчевої революції 2004 р. і Революції Гідності 2013 – 2014 рр. Тимчасова окупація території АРК і м. Севастополя, окремих східних областей України. Продовження правових реформ.

3. Результати вивчення дисципліни

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права України» здобувачі освіти повинні засвоїти такі **програмні результати навчання (ПРН відповідно до освітньої програми):**

РН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

РН 9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

РН 17. Працювати в команді, забезпечуючи виконання завдань команди.

Після вивчення навчальної дисципліни студент здобуває такі **компетентності:**

Загальні (ЗК відповідно до освітньої програми спеціальності «Право»):

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові) (СК відповідно до освітньої програми спеціальності «Право»):

СК2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
1	Рік підготовки <u>1</u> Семестр <u>1</u>						Рік підготовки <u>1</u> Семестр <u>1</u>					
Тема 1. Держава і право України періоду Київської Русі та Галицько - Волинського князівства	13	2	4			7	13	2			11	
Тема 2. Держава і право України періоду Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої	14	2	4			8	14	2			12	
Тема 3. Українська держава і право періоду визвольної війни Б.Хмельницького	14	2	4			8	14				14	
Тема 4. Держава і право України періоду Російської та Австро-Угорської імперій.	13	2	4			7	13	2			11	
Тема 5. Держава і право України періоду української революції.	12	2	4			6	12	2			10	
Тема 6. Держава і право України до, під час і після другої світової війни.	12	2	4			6	12	2			10	
Тема 7. Держава і право України новітнього періоду.	12	2	4			6	12				12	
Разом	90	14	28			48	90	4	6		80	
Іспит	30					30	30				30	
Усього годин	120	14	28			78	120	4	6		100	

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
-------	------------	-----------------

1	Держава та право України періоду Київської Русі та Галицько-Волинського Князівства	4
2	Держава та право України періоду Великого князівства Литовського і Речі Посполитої	4
3	Держава та право України періоду визвольної війни Б. Хмельницького	4
4	Держава та право України періоду Російської і Австро-Угорської імперій	4
5	Держава та право України періоду Української революції	4
6	Держава та право України до, під час і після Другої світової війни	4
7	Держава та право України новітнього періоду	4
	Разом	28

6. Теми, винесені на самостійне вивчення

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Відмінності в політичному устрої перших рабовласницьких держав на території України.	3
2	Проблеми періодизації історії держави і права України.	3
3	Норманська теорія походження держави у східних слов'ян.	3
4	Проблема етногенезу українців в історичній науці.	3
5	Історичні корені української національної символіки.	3
6	Церква в структурі Київської держави.	3
7	Значення давньоруської держави та її права у світовій історії.	3
8	Ідеї єдності Русі, оборони її від зовнішніх ворогів у Галицько-Волинському літописі.	3
9	Політико-історичний портрет Галицько-Волинського князя Данила Галицького.	3
10	Монголо-татарське іго: причини появи й особливості на землях Південно-Західної Русі.	3
11	Державно-правове становище Галичини у складі Польського королівства (сер. XIV - сер. XVI ст.).	3
12	Кревська (1385 р.) та Городельська (1413 р.) Унії та їх вплив на суспільно-політичний та державний розвиток України.	3
13	Люблінська (1569 р.) та Берестейська (1596 р.) Унії та їх наслідки для державності України.	3
14	Складання, джерела і структура Литовських статутів 1529, 1566, 1588 р.	3
15	Роль і місце звичаєвого права у тогочасній правовій системі.	3
16	Значення козацтва в політичному та культурному становленні української нації.	3
	Разом	48

Самостійна робота може бути виконана у формі реферату. Тематика рефератів, вимоги до оформлення та оцінювання рефератів вказані у Методичних рекомендаціях з Історії держави і права України для виконання практичних та самостійних робіт студентами економічного факультету денної форми навчання та студентів Навчально-наукового інституту заочної та післядипломної освіти спеціальність 081 «ПРАВО».

7. Методи і форми навчання

1. Словесні методи – лекція у формі бесіди, розповіді, пояснення, диспуту;

2. Наочні методи – лекція у формі ілюстрування і демонстрування за допомогою мультимедійних пристроїв.

3. Метод навчання за рівнем пізнавальної активності – пояснювально-ілюстративний метод, метод відтворення, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, дослідницький метод.

4. Практичні методи – виконання практичних робіт у формі вирішення ситуативних завдань(кейсів) і тестів, ділові ігри, презентації, доповіді, реферати.

8. Методи і форми контролю:

1. Усне опитування (індивідуальне, аналіз відповідей студентів).

2. Письмова аудиторна та позааудиторна практична перевірка – аналіз розв'язків ситуативних завдань (кейсів) і тестів шляхом застосування чинного законодавства у сфері виконавчого провадження, аналіз рефератів, доповідей, презентацій, аналіз проведених ділових ігор.

Види контролю: поточний контроль, проміжна та семестрова атестація у формі екзамену.

Форми контролю: усна, письмова, комбінована.

9. Розподіл балів, які отримують студенти (1 семестр)

Поточне тестування та самостійна робота 50 балів							Сума	Екза мен	Сума
Т. 1	Т. 2	Т. 3	Т. 4	Т. 5	Т. 6	Т. 7	50	50	100
7	7	7	8	7	7	7			

10. Порядок оцінювання результатів навчання

Семестровий контроль з навчальної дисципліни «Історія держави і права України» здійснюється в одному семестрі і проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному робочою програмою дисципліни.

Семестровий екзамен – це форма підсумкового контролю засвоєння студентом теоретичного, практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни за семестр та набуття певних компетентностей, що проводиться як контрольний захід. На екзамені оцінюванню підлягають:

- володіння нормативно-правовими актами, що є джерелами Виконавчого провадження;

- володіння ключовими теоретичними знаннями про об'єкт дисципліни;

- здатність творчо мислити та синтезувати знання;

- уміння використовувати знання для розв'язання практичних завдань тощо.

Загальна оцінка за екзамен визначається як сума поточного контролю (до 50 балів) та відповідей на питання екзаменаційного білету або тестового завдання (до 50 балів).

Екзаменаційні білети з дисципліни «Виконавче провадження» містять 3 теоретичні питання, що включають матеріал навчальної програми, яка використовується в процесі навчання.

Студент на іспиті отримує білет, на якому є пронумеровані питання, та чисті аркуші паперу. Іспит відбувається в письмово-усній формі.

У процесі усного опитування, викладач зобов'язаний спершу вислухати повну відповідь студента (не залежно від того, чи вона є правильною) і лише потім задавати уточнюючі, додаткові запитання. Обов'язково наголошується на неправильних фрагментах відповіді, на суті помилок.

Можливе проведення семестрового екзамену у формі тестування в системі Moodle.

Оприлюднення результатів іспиту проводиться публічно.

11. Критерії оцінювання знань студентів визначенні у Положенні про критерії оцінювання ЛНУП.

12. Методичне забезпечення

Підручники і навчальні посібники; методичні матеріали до практичних занять; текстові та електронні варіанти тестів для поточного і підсумкового контролю, методичні матеріали для організації самостійної роботи студентів, виконання індивідуальних завдань.

13. Рекомендована література

Основна література

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Кульчицький В.С. Історія держави і права України. Підручник – К., 2006.
3. Історія держави і права України. Академ. курс: У 2 т. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. – К. – 2000.
4. Музиченко П. Історія держави і права України. Навчальний посібник. – К.: Знання, 2000.
5. Дурнов Є.С., Кривицький Ю.В., Сокур Ю.В. Історія держави та права України: термінологічний словник. – К.: Видавничий дім "Гельветика", – 2019. – 192с.
6. Тетарчук І.В. Історія держави і права України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. – К.: ЦУЛ, – 2020. – 214с.

7. Кудін С.В., Шевченко А.Є. Історія держави і права України: навчально-методичний посібник. – Вінниця: ТОВ "ТВОРИ", – 2020. – 688с.

8. Щербатюк В.М., Захарченко П.П. Історія держави і права України. Курс лекцій. – Видавництво: Фенікс, – 2018. – 496с.

9. Томенко М. Історія української Конституції: навч. посіб. - К.: Освіта, 2009.

Спеціальна література

1. Мірчук П. Українська повстанська армія 1942-1952. Документи і матеріали. – Львів, 2021.

2. Національні відносини в Україні ХХ ст. Збірник документів і матеріалів. – К., 2020.

3. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2-х томах. –К., 2019.

4. Бандера С. Перспективи Української Революції. – Дрогобич, 2019.

5. Відновлення Української держави в 1941 році. Нові документи і матеріали. - К.: Укр. Вид. Спілка, 2021.

6. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж–Нью-Йорк–Львів, 2018.

7. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. –К., 2019.

8. Стерчо П. Карпато-Українська держава. – Львів, 2019.

9. Терлюк І. Історія держави і права України. Практикум. – К.: Атіка, 2020. – 192 с.

10. Мироненко О.М. Українське державотворення: Не витребуваний потенціал. Словник-довідник. – К., 2021.

11. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2-х томах / В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький. – К., 2022.

14. Інформаційні ресурси

1. Бібліотечно-інформаційні ресурси – книжковий фонд читального залу Львівського НАУ (м. Дубляни, вул. В. Великого, 1, Львівської наукової бібліотеки ім. Стефаника НАН України (вул. Стефаника, 2).

2. Електронні інформаційні ресурси:

Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/>;

Єдиний веб-портал органів виконавчої влади в Україні. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/>.

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>.

Урядовий портал Кабінету Міністрів України. Режим доступу: www.kmu.gov.ua.

Офіційний сайт Львівської електронної бібліотеки ім. В. Стефаника. Режим доступу: www.lsl.lviv.ua.

Офіційний сайт Базы українського законодавства в Інтернет. Режим доступу: www.lawukraine.com.